

Siegfried Lenz

Tylos minutè

Siegfried Lenz

Tylos minutė

Apysaka

Iš vokiečių kalbos vertė
Edvinas Šimulynas

Vilnius
2012

UDK 821.112.2-31
Le245

Versta iš:
Siegfried Lenz
Schweigeminute

Knyga išleista Gėtės institutui parėmus

ISBN 978-9955-16-363-3

Copyright © 2008 by Hoffmann
und Campe Verlag, Hamburg
© Vertimas į lietuvių kalbą,
Edvinas Šimulynas, 2012
© „Gimtasis žodis“, 2012

Ulai

– *Wir setzen uns mit Tränen nieder*¹, – dainavo mūsų mokyklos choras, prasidedant gedulo minėjimui. Paskui ponas Blokas, mūsų direktorius, pakilo ant vainikais apipintos pakylės. Jis ėjo lėtai, nė nepažvelgdamas į žmonių pilnutėlę aula; žengdamas pro Stelos nuotrauką, kuri stovėjo ant medinio stovo priešais pakylą, vos tvardėsi, rodėsi, lyg kaltintų save. Tada žemai nusilenkė.

Kol jis buvo sustingęs prieš tavo nuotrauką, Stela, nuo kurios įstrižai krito nelygus juodas kaspinas – liūdesio kaspinas, gedulo kaspinas, – aš tyrinėjau tavo veidą, kuriame švytėjo ta pati atlaidi šypsena, kokią vyresnieji mokiniai pažinojo iš tavo anglų kalbos pamokų. Trumpi juodi tavo plaukai, kuriuos glosčiau, šviesios akys, kurias bučiavau paukščių salos paplūdimyje: turėjau apie

¹ Mes atsiklaupėme ašarodami – vienos iš J. S. Bacho (1685–1750) *Pasijos pagal Matą* giesmių pirmoji eilutė. (Čia ir toliau vert. past.)

tai galvoti ir galvojau, kai mane padrašinai atspėti tavo amžių. Ponas Blokas kalbėjo nuleidęs galvą ir nepažvelgdamas į tavo nuotrauką. Jis vadino tave miela, gerbiama Stela Peterzen, paminėjo, kad tu penkerius metus priklausėi Lesingo¹ gimnazijos mokytojų kolegijai, buvai vertinama kolegų bei mėgstama mokinių. Ponas Blokas taip pat nepamiršo tavo nuopelnų kupinos veiklos vadovėlių komisijoje, ir galiausiai jam įstrigo, kad tu visą laiką buvai gerai nusiteikusi:

– Tas, kas dalyvavo Stelos rengiamose mokyklos išvykose, dar ilgai žavėjosi jos sumanymais, nuotaika, kuri užvaldydavo visus mokinius. Bendruomeninis jausmas būti Lesingo gimnazijos nariu – būtent jį Stela skatino.

Nuo langų pusės pasigirdo tildantys garsai, kur stovėjo mūsų mažieji – trečiokai, nenustodami kalbėtis apie tai, kas juos domino. Jie spaudėsi, stumdėsi, vis turėdami ką vienas kitam parodyti; klasės auklėtojas stengėsi palaikyti tvarką. Kaip tu gražiai atrodei nuotraukoje: pažinojau šį žalią megztinį, man taip pat buvo pažįstama šilkinė skarelė su inkarėliais, kurią ryšėjai ir tada – paplūdimyje, paukščių saloje, kur mus nubloškė audra.

¹ Gotthold Ephraim Lessing (1729–1781) – vokiečių rašytojas, filosofas.

Po mūsų direktoriaus turėjo kalbėti mokinys. Jie pageidavo, kad tai daryčiau aš, nes buvau klasės seniūnas, bet atsisakiau – žinojau, kad to negalėčiau padaryti po visko, kas buvo įvykę. Kadangi nesutikau, turėjo kalbėti Georgas Bizancas. Jis netgi prašėsi tarti keletą žodžių panelei Peterzen. Juk Georgas visada buvo mėgstamiausias mokinys, jo referatai susilaukdavo daugelio pagyrų. Ką tu būtumei pagalvojusi, Stela, jei būtumei girdėjusi jo pranešimą apie klasės kelionę, apie tą išvyką į Šiaurės Fryzų salą¹, kurioje senas švyturio prižiūrėtojas supažindino mus su savo darbu ir kurioje mes krykštaudami žvejojome dumbliu aplipusiomis kojomis². Direktorius taip pat paminėjo ir tavąsias dumbliu aplipusias kojas, tavo aukštai pakeltą sijoną ir tai, kad didžiąją dalį seklių žuvų pajausdavai pėdomis. Vakarą keltininko namuose jis taip pat nepamiršo. Girdamas keptas plekšnes, susižavėjęs mums visiems kalbėjo prisimenąs vakarą su *Shanty*³ muzika, ir aš jam taip pat pritariau.

Anuomet mes dainavome kartu *My Bonnie*, *Wir lagen vor Madagaskar* ir visas kitas jūrininkų dainas. Išgėriau du bokalus alaus ir, mano didelei

¹ Šiaurės Fryzų salos – Danijos teritorija.

² Žvejybos būdas vātuose (žemų jūros pakrančių juostoje).

³ Jūrininkų dainos.

nustabai, Stela taip pat gėrė alų. Kartais galvodavau, lyg tu būtumei buvusi viena iš mūsų – bendraklasė. Juk džiaugeisi tuo, kuo džiaugėmės mes, tau patikdavo, kai vienas iš mūsų uždėdavo skrupulingai iš popieriaus išlankstytas kepuraites visur stovėjusioms jūros paukščių iškamšoms.

– Mus visus, mieliaji kolegos, nudžiugino tai, kad du mokiniai laimėjo Oksfordo stipendijas, – sakė direktorius ir norėdamas pabrėžti, kaip tai svarbu, linktelėjo į Stelos nuotrauką bei tyliai pakartojo:

– Oksfordo stipendijas.

Staiga pasigirdo kūkčiojimas, lyg šis pasakymas galėjo būti suprastas kitaip. Vyras, kuris kūkčiojo užsidengęs ranka veidą, buvo ponas Kugleris – mūsų dailės mokytojas. Juos abu, Stelą ir jį, mes dažnai matydavome kartu keliaujančius namo. Kai kada ji paimdavo jį už parankės, ir kadangi jis buvo daug aukštesnis, atrodė, lyg ją temptų. Kai kurie mokiniai stumdėsi ir kreipė vienas kito dėmesį į kūkčiojantį mokytoją. Du trečiokai vos tvardėsi nekikenę.

Jo nebuvo tarp stebėtojų, kai mes dirbome ties bangolaužiu, ponas Kugleris buvo pakeliui

burlaivių į Danijos salyną. Tarp stebėtojų, kurių atsirasdavo kiekvieną dieną, man iš karto įsiminė aukštas, liesumu rūpestį keliantis vyras. Daugelis buvo vasarotojai.

Jie, kai kurie su maudymosi kostiumais, ateidavo iš viešbučio *Žvilgsnis į jūrą*, užlipdavo ant molo ir keliaudavo visu lanku iki jo viršaus, kur ieškodavosi vietos prie švyturio arba ant masyvių akmenų keterų. Mūsų juoda, subraižyta, akmenims gabenti parengta barža, laikoma dviejų inkarų, plūduriavo šalia vartų į Hirtshafeną, iki denio viršaus prikrauta dumbllu aplipusių akmenų, kuriuos saugojome, kad būtų galima praplatinti, padidinti ir pataisyti bangolaužį, nes dalį jo buvo išmušę žiemos štormai. Švelnus šiaurės rytų vėjas žadėjo palankų vasaros orą.

Mano tėvui pamojus ranka, Frederikas, jo darbininkas, pakreipė kėlimo strėlę, nuleido griebtuvą, išskleidė virš akmens metalinius dantis, tvirtai jį suspaudė, ir, kai gervė pradėjo veikti, o milžiniškas akmuo trūkčiodamas pakilo iš triumo ir sukosi lengvai švytuodamas virš borto, stebėtojai pakerėti iš toli sužiuro į mus; vienas išsitraukė fotoaparata. Tėvas vėl parodė ženklą, griebtuvo metaliniai dantys išsiskleidė, paleido milžiną, ir ten, kur jis atsimušė, aukštai ištiško vanduo, kun-

kuliuodamos pakilo didelės bangos ir lėtai sklindančios mažos bangelės.

Nuleidau per bortą į vandenį svambalą akmenų padėčiai nustatyti, bet turėjau palaukti, kol dumblo ir smėlio debesis, lengva srovele sklaidėsis, nusėdo, tik tada galėjau įsitikinti, kad didysis akmuo gulėjo tinkamai. Jis spaudė kitus akmenis, tarp kurių buvo skylių ir ertmių, lyg jos būtų buvusios numatytos nutekančiam vandeniui, išplaunamajai srovei. Į mano tėvo klausiamą žvilgsnį galėjau atsakyti raminausiai: viskas buvo taip, kaip turėjo būti, kaip bangolaužiui buvo reikalinga. Užlipau ant denio, o Frederikas ištiesė man savo cigarečių pakelį ir davė ugnies.

Prieš nuleisdamas virš akmenų krūvos griebtuvą, jis atkreipė mano dėmesį į žiūrovus:

– Ten, Kristianai, mergaitė raudonu maudy-mosi kostiumėliu, su paplūdimio rankine, manau, ji tau mojuoja.

Aš tuoj pat ją pažinau iš šukuosenos, plačia-skruosčio veido. Tai buvo mano anglų kalbos mokytoja, Stela Peterzen iš Lesingo gimnazijos.

– Ar tu ją pažįsti? – paklausė Frederikas.

– Mano anglų kalbos mokytoja, – atsakiau, o Frederikas netikėdamas:

– Ji? Bet juk atrodo kaip mokinė.

– Neapsirik, – pasakiau, – ji tikrai keleriais metais už mus vyresnė.

Tuomet, Stela, tave pažinau iš karto ir prisiminiau paskutinį mūsų pokalbį prieš vasaros atostogas, tavo raginimą bei padaršinimą:

– Jei jūs norite laikytis programos, Kristianai, turite dirbti daugiau. Perskaitykite *The Adventures of Huck Finn*¹ ir *Animal Farm*². Po atostogų šiuos kūrinius nagrinėsime.

Frederikas norėjo žinoti, ar mes – mokytoja ir aš – gerai sutarėme, o aš atsakiau:

– Galėtų būti ir geriau.

Ji susidomėjusi stebėjo Frederiką, kuris pasuko griebtuvą virš didelio juodo akmens, kilstelėjo jį, akimirką leido pašvytuoti virš beveik tuščio triumo, bet, netinkamai suspaudęs, vyras negalėjo išlaikyti akmens, ir šis išslydo iš metalinių dantų, trenkėsi į plieninę skarda padengtą krovininės valtės dugną taip, kad šis net sudrebėjo. Stela šaukė mums, mojavo, gestais leido suprasti, kad norėtų užlipti pas mus ant krovininės valtės, tad aš išstūmiau siaurą tiltelį, permečiau per bortą, dar radau molo apatinėje dalyje plokščią akmenį, ant kurio tiltelis tvirtai laikėsi. Nesvyruodama, ryžtingai ji perlipo pas mus, šiek tiek susvirduliavo

¹ Markas Tvenas *Heklberio Fino nuotyčiai* (1885 m.)

² Džordžas Orvelas *Gyvulių ūkis* (1945 m.)

arba, greičiau, pabandė tai padaryti, aš ištiesiau ranką ir padėjau jai denyje. Mano tėvas neatrodė besidžiaugiąs nepažįstama viešnia, lėtai prie jos priėjo, tuo metu žvelgdamas į mane reikliai, kupinas vilčių, ir aš juos supažindinau:

– Mano mokytoja, mano anglų kalbos mokytoja panelė Peterzen.

Tada jis pasakė:

– Nėra čia ko labai žiūrėti, – ištiesė ranką ir šypsodamasis paklausė, – tikiuosi, Kristianas jums nekelia daug rūpesčių?

Prieš atsakydama ji pažvelgė į mane tiriamai, būtent taip, lyg dar neturėtų tikros nuomonės, bet prakalbo beveik abejingu tonu:

– Kristianui sekasi gerai.

Tėvas tik linktelėjo, jis nesitikėjo nieko kito; su įprastu smalsumu klausinėjo toliau, norėjo žinoti, ar ji atėjusi į Hirtshafeno paplūdimio šventę, kuri priviliojusi daug žmonių, tačiau Stela papurtė galvą. Jos draugai plaukią jachta ir turi šiomis dienomis prisišvartuoti Hirtshafene.

– Puiki vieta, – tarė tėvas, – daugelis buriuotojų ją vertina.

Pirmasis laivas, kuris tą dieną praplaukė pro mūsų pataisytą bangolaužį, buvo mažas namo grįžtantis žvejų kateris. Jis ryžtingai slydo vandens

paviršiumi uosto vartų link, žvejys prislopino variklį ir prisišvartavo prie mūsų. Kai tėvas paklausė jo apie laimikį, šis parodė į plokščias dėžes su menkėmis ir skumbrėmis. Tai buvo vargas laimikis, kurio vos užteko sumokėti už dyzeliną – per mažai plekšnių, ungurių, be to, šalia paukščių salos jam į tinklą patekusi torpeda, pratybų torpeda, kurią perėmusi pakrančių apsaugos tarnybos valtis. Jis pažvelgė į mūsų krovinį, tada į savo laimikį ir draugišku balsu pasakė:

– Su tavim apsimoka, Wilhelmai. Tai, ko tau reikia, pasiimi, akmenys lieka savo vietose, jais galima pasitikėti.

Tėvas pasiėmė keletą žuvų, sumokėti norėjo vėliau, atsisukęs į Stelą tarė:

– Ant vandens, atviroje valtyje, negalima sudarinėti sandorių. Taip jau yra.

Žvejui nurimus, tėvas paliepė Frederikui padalyti stiklines ir įpilti arbatos. Stela taip pat gavo stiklinę, o romo, kurio Frederikas jai pasiūlė, atsisakė; tuo tarpu sau jis nepagailėjo. Tėvas net pamanė privalęs jį išpėti.

Paskutinius akmenis iš mūsų krovinio Frederikas pakėlė labai lėtai. Jis taip kreipė strėlę, kad akmuo sukosi beveik liesdamas vandens paviršių, ir ten, kur augo bangolaužis, tikriausiai, turėjo augti,

jį nugramzdino – Frederikas neleido akmeniui nukristi, bet lėtai nuleido ir linktelėjo patenkintas, kai vanduo pakilo virš riedulio.

Tu, Stela, vis nepalikai ramybėje tų galingų akmenų, klausei, kiek šie gulėję jūros dugne, kol mes juos atradome ir išgabenome. Kai kuriuose tikėjai mačiusi būtybes, ten įsiamžinusias vykstant akmenėjimo procesui.

– Ar jūs ilgai jų ieškote?

– Akmenų žvejotojas žino, kur jų galima rasti, – atsakiau aš, – mano tėvas pažįsta visus akmenų laukus ir dirbtinius rifus, kurie atsirado prieš šimtą metų, apie juos išsiklausinėja. Jis turi galvoje žemėlapi, kuriame pažymėtas derlingas dugnas.

– Akmenų laukai, – pakartojo Stela, – juos norėčiau kartą pamatyti.

Kažkas riktelėjo jos vardą, vienas iš Hirtshafeno berniukų prasispraudė pro stebėtojus ir šaukė, o kadangi ji, regis, to nesuprato, vaikinukas šoko nuo molo į vandenį ir padaręs kelis kraulio grybšnius atsidūrė prie baržos. Lengvai užsiropštė virvinėmis kopėčiomis ant denio, peržvelgė mus, pasisuko iš karto į Stelą ir pranešė jai, kas buvo jam liepta: telefonas, viešbutyje ji buvo kviečiama prie telefono, privalėjo būti ten, kai skambins antrą

kartą. Ir, lyg norėdamas pabrėžti savo pranešimo svarbą, pridūrė:

– Aš privalau jus atsivesti.

Tai buvo Svenas, nuolat susikūprinęs Svenas, strazdanotas jaunuolis, geriausias plaukikas, kokį tik pažinojau. Manęs nenustebino, kad jis parodė į viešbutį, į ilgąjį medinį tiltą bei pasiūlė Stelai plaukti su juo, ir ne tik tai: jis pasiūlė jai plaukti lenkčių. Stela nudžiugo, prigludo prie jo, tačiau priimti Sveno pasiūlymo nenorėjo.

– Kitą kartą, – pasakė ji, – tikrai kitą kartą.

Jos neklausydamas, prisitraukiau mūsų pripučiamą valtį, kuri plūduriavo už baržos, pririšta ilgu lynu. Stela jau buvo pasirengusi būti plukdoma prie medinio tilto.

Paskui ją taip pat įlipo Svenas, atsisėdo šalia ir, lyg tai būtų savaimė suprantama, apkabino ją per pečius. Pakabinamasis variklis dirbo tolygiai; plaukiant Stela įmerkė plaštaką į vandenį. Ją erzino, kad Svenas, pasėmęs pilną saują vandens, lašino jai ant nugaros.

Prisišvartuoti prie tilto pasirodė neįmanoma, nes visur buvo pilna mažų jolių¹; jų regata turėjo būti pagrindinis paplūdimio šventės akcentas. Tad

¹ Dvistiabė jachta be kilio.

mes plaukėme tiesiai į paplūdimį, Svenas iššoko ir ėjo priekyje mūsų iki viešbučio su pasididžiumu, būdingu sėkmingai užduotį įvykdžiusiam pasiuntiniui.

Padavėjai vis nešė kėdes ir stalus, gėrimų vėžimėliu buvo manevruojama iki vėjo nutaršytos pušies. Nuolatinėje vietoje, skersai, laikomi karčių, buvo įtempti laidai, nuo kurių maskatavo spalvotos lemputės. Iš žemių supilta kalvelė skirta muzikantams. Ant suneštų įspėjamųjų jūros ženklų sėdėjo seni vyrai. Jie mažai vienas su kitu kalbėjo, tačiau vertino pasirengimo paplūdimio šventei darbus ir prisiminė puikiai anksčiau vykusias iškilmes. Nė vienas iš jų neatsakė į mano pasveikinimą.

Kadangi Stela negrižo, nuėjau į viešbutį.

Uniformuotas vyras prie įėjimo negalėjo arba nenorėjo man nieko daugiau sakyti, išskyrus tai, kad jis skambinęs poniai Peterzen ir nuėjęs prie jos kambario. Ji nenorėjusi būti trukdoma.

Vienas grįžau prie baržos, kur manęs jau laukė. Tuo pat buvau nusiūstas į apačią, kad patikrinčiau akmenų padėtis. Nebuvo ko labai taisyti. Tik kur ne kur pasukdavau griebtuvą virš akmenų, duodavau signalus Frederikui, į kurią pusę jie turėję būti patraukti bei nuleisti. Ir tik kartą, kai miglotai pamačiau virš savęs riedulį griebtuvo dan-

tyse, nesignalizavau, o atsistojau į saugų kampa. Tas riedulys nerado jokios kitos numatytos vietos, kaip tik viršutinę molo dalį, taip mano tėvas ir norėjo. Trumpai pagulėjęs ant bangolaužio, nuslydo į šoną, persivertė, nepataikė į dugną, tačiau buvo suspaustas dviejų didelių juosvų akmenų. Iškart po to Frederikas ir tėvas pradėjo vertinti savo darbo rezultata, ir kai vienas iš jų parodęs į paplūdimį paklausė: „Ką tu galvoji?“ – kitas atsakė: „Nebus taip kaip anksčiau.“

Prieš penkerius metus jis grojo paplūdimio šventėje, kai netikėtai užslinko tamsa ir nuo jūros kilęs škvalas nudraskė dekoracijas, o valtys uosto akvatorijoje buvo išblaškytos priešais pirsą¹.

Su Frederiko stikline apžiūrėjau viešbutį ir paplūdimio kavinę, manęs nestebino, kad prie kai kurių staliukų jau sėdėjo svečių. Viename žalsvo viešbučio pastato lange atpažinau Stelą, kuri vis dar vilkėjo maudymosi kostiumėlį. Ji kalbėjo telefonu; sėdėjo ant palangės, kalbėjo ir žvelgė į mūsų įlanką, apgaubtą vakaro ramybės, nusėstą jūros paukščių, dreifuojančių lengvoje srovėje.

Staiga pašoko, žengė keletą žingsnių po kambarį – protesto, nusivylimo žingsnių, tada grįžo atgal į savo vietą, ir aš pamačiau, kad ji laiko ragelį

¹ Uosto statinys laivams iš abiejų pusių priplaukti ir švartuotis.

atitraukusi nuo savęs, būtent taip, lyg daugiau nenorėtų klausytis, o tik išsivaduoti iš to, ko iš jos buvo atvirai reikalaujama. Netikėtai padėjo ragelį, valandėlę pasėdėjo susimąščiusi, pasiėmė knygą ir pabandė skaityti. Kai tu sėdėjai skaitydama, Stela, pagalvojau apie vieną iš tų langų-paveikslų, kurie vilioja stebėtoją žvelgti kiaurai ir nugrimzti į spėliojimus.

Aš tol neišleidau tavęs iš akių, žiūrėdamas pro žiūronus, kol Frederikas stumtelėjo mane ir pakartojo, ką tėvas anksčiau buvo sakęs: „Šįvakar ilsimės.“

Tikrai nebuvo numatyta, kad ir ponas Kugleris turės kalbėti per gedulo minėjimą, tačiau jis be skrupulų atsistojo priešais pakylą, nusilenkė Stelos nuotraukai ir steibeilijo į ją taip kantriai, lyg būtų norėjęs šaukti į atvaizdą. Lengvai nusivalė veidą balta nosinaite, nurijo gurkšnį ir kreipėsi į tave, bereikšmiai mostelėdamas ranka.

– Kodėl, Stela, – klausė jis, – kodėl tai turėjo įvykti?

Aš nesistebėjau, kad jis į tave kreipiasi nefamiliariai ir kad klausia nuoširdžiai sukrėstas:

– Ar tau nebuvo kitos išeities?

Nei mūsų direktorius, nei ten buvę mokytojai neatrodė sutrikdyti šio netikėto jo kalbos atvirumo, jų veidai išlaikė tą mašlą žvilgsnį.